

Grigorian, Aszot / Juskiewicz, Adolf / Kuzniecowa, Boris

Wasilij Zubow 1899-1963

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/3, 409-411

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WASILIJ ZUBOW
1899—1963

W dniu 8 kwietnia br. zmarł Wasilij Zubow, wybitny radziecki historyk nauki i kultury.

W. P. Zubow urodził się 1 sierpnia 1899 r. w Aleksandrowie, mieście leżącym 100 km na północny wschód od Moskwy. Ojciec jego, Paweł, był znakomitym specjalistą z zakresu termochemii.

W roku 1922 W. P. Zubow ukończył Wydział Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Moskiewskiego, a następnie wiele lat pracował nad historią myśli estetycznej Odrodzenia oraz nad renesansowymi traktatami z dziedziny sztuki i techniki, rozważając tę problematykę w jej związku z historią nauki i techniki. Jednym z rezultatów tych prac było rosyjskie wydanie *Dziesięciu ksiąg o sztuce budowania* Albertiego¹, opatrzone przez Zubowa szczegółowym komentarzem oraz biografią włoskiego architekta i uczonego. Architektonicznej teorii Albertiego poświęcona była i doktorska rozprawa Zubowa² (1946 r.). O dwa lata wcześniejsza

¹ L. B. Alberti, *Dziesiąt ksiąg o zadczestwie*, 2 tomy, Moskwa 1935—1937.

² Rozprawa ta, jak też i rosyjski przekład dzieła Albertiego nie były chyba znane redaktorom polskiego jego wydania (Warszawa 1960), nie wymieniają ich bowiem w spisie literatury (przypis tłumacza).

rozprawa kandydacka³ dotyczyła dzieł A. D. Barbaro i jego komentarzy do Witruwiusza.

W. P. Zubow wniósł w ten sposób znaczny wkład do historii architektury i w latach 1937—1946 był pracownikiem Katedry Historii i Teorii Architektury Związkowej Akademii Architektury. Jeszcze jednak poważniejszy był jego dorobek w zakresie historii nauki.

W marcu 1945 r. Zubow rozpoczął pracę w właśnie wówczas utworzonym Instytucie Historii Przyrodoznawstwa, przekształconym później w Instytut Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR. Od tej chwili działalność naukowa Zubowa jako historyka nauki rozwijała się w coraz to szybszym tempie. Liczba jego prac z tego zakresu, publikowanych w różnych wydawnictwach Instytutu, w *Wielkiej radzieckiej encyklopedii*, w „Istoriko-matematycznych Issledowanijach“, sięga niemal dwu setek⁴. Ogólną charakterystyczną cechą wszystkich tych prac jest połączenie jak najbardziej starannego zbadania źródeł z głęboką analizą historyczno-kulturalną, społeczną i filozoficzną oraz z oryginalnymi koncepcjami historyczno-naukowymi. Praca Zubowa nad rękopisami była wzorcowa dzięki zarówno precyzji ich odczytywania, jak i wnikięciu w zawarte w nich idee. Ważone tu było każde słowo, każdy wariant w odczytaniu, a dzięki wyjątkowej erudycji uczonego dokonywane było wszechstronne porównanie badanego rękopisu z innymi dziełami. W ten sposób powstawały prace, dające zupełnie nowe oświetlenie poglądów atomistów starożytności, filozoficzno-matematycznych, mechanicznych, fizycznych i astronomicznych pojęć i odkryć uczonych europejskiego średniowiecza (m. in. Bradwardine'a, Mikołaja z Autricourt i Mikołaja z Oresme), formowania się koncepcji Łomonosowa itd.

Wśród wielu prac Zubowa wyróżniają się większe dzieła. To, przede wszystkim, *Historiografia przyrodoznawstwa w Rosji*⁵ — kapitalne opracowanie doprowadzone do połowy XIX w. To, następnie, poświęcone fizyce i mechanice starożytności, średniowiecza i Odrodzenia rozdziały w zbiorowych pracach *Zarys rozwoju podstawowych idei fizycznych* i *Zarys rozwoju podstawowych pojęć mechaniki*⁶. To, wreszcie, duże dzieło o historii atomistyki do XVIII w., całkowicie zakończone niedługo przed śmiercią autora, które w bliskim czasie zostanie oddane do druku.

W. P. Zubowa interesowały nie tylko dzieje idei i metod naukowych, lecz i ludzie nauki. „Przedmiotem historii nauki — pisał on — jest, tak

³ W ZSRR rozprawa kandydacka odpowiada naszej doktorskiej, a rozprawa doktorska — naszej habilitacyjnej (przypis tłumacza)

⁴ Kilka spośród prac W. P. Zubowa było drukowane w wydawnictwach Komitetu Historii Nauki i Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Są to: *Leonardo da Vinci i dzieło Witelona „O perspektywie“*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej“, zes. 3, Warszawa 1956; (przekład pracy ogłoszonej w „Trudach Instytutu Historii Jestestwoznania i Techniki“); *L'histoire de la science et la biographie des savants*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“, numer specjalny obcojęzyczny, 1962 (artykuł napisany specjalnie dla „Kwartalnika“); *Doświadczenie naukowe i doświadczenie techniczne w dobie Odrodzenia*. Niniejszy numer „Kwartalnika“ (przekład referatu wygłoszonego na X Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki) (przypis tłumacza).

⁵ *Istoriografija jestiestwiennych nauk w Rossii (XVIII w. — pierwaja połowina XIX w.)*. Moskwa 1956. Por. notatkę w nrze 2/1957 „Kwartalnika“ (przypis tłumacza).

⁶ *Oczerki razwitija osnownych fiziczeskich idiei*, Moskwa 1959; A. T. Grigorian, W. P. Zubow, *Oczerki razwitija osnownych poniatij miechaniki*, Moskwa 1962.

jak każdej historii, działalność ludzka; nie może więc historia nauk pomijać czynnika ludzkiego w jego wielorakich i różnorodnych formach“⁷. To zainteresowanie „czynnikami ludzkimi“ rozwoju wiedzy w połączeniu z silnie uczuciowym stosunkiem do okresu Odrodzenia doprowadziło Zubowa do stworzenia unikalnej ze względu na swe wysokie walory biografii Leonarda da Vinci⁸. Książka ta otrzymała jak najlepszą ocenę ze strony nie tylko radzieckich i obcych specjalistów, ale i licznych czytelników. Wystarczy powiedzieć, że pierwsze wydanie (7 tys. egzemplarzy) zostało wykupione w ciągu kilku dni.

Drugim ulubionym przedmiotem zainteresowań Zubowa był encyklopedyczny, geniusz Arystotelesa, którego biografia właśnie ukazała się w druku⁹. Niestety, nie było Zubowowi sądzone napisać zamierzonej biografii Kartezjusza.

Wiele trudu poświęcał Zubow pracy redakcyjnej i naukowo-organizacyjnej. Był on aktywnym członkiem redakcji wydawnictw: „Trudy Instytutu Istorii Jestiestwoznanija i Tiechniki“ i „Woprosy Istorii Jestiestwoznanija i Tiechniki“, a także członkiem zarządu Radzieckiego Narodowego Zjednoczenia Historyków Przyrodoznawstwa i Techniki. Wielokrotnie wygłaszał on referaty na zjazdach naukowych w ZSRR i poza jego granicami, w szczególności na wszystkich radzieckich konferencjach historyków przyrodoznawstwa, na III i IV radzieckich zjazdach matematycznych, na VIII, IX i X Międzynarodowych Zjazdach Historii Nauki we Florencji, Barcelonie i Ithace¹⁰. Aktywnie pracował on także w Międzynarodowej Akademii Historii Nauki, której członkiem korespondentem został w 1958 r., a członkiem rzeczywistym — w 1960 r.; a także w komisji bibliografii (której był przewodniczącym) i w komisji inwentarza zabytkowych przyrządów naukowych Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki.

Śmierć W. P. Zubowa stanowi wielką stratę dla historii nauki, a także wielką osobistą stratę dla wszystkich przyjaciół tego znakomitego uczonego i czarującego człowieka¹¹.

Aszot Grigorian, Adolf Juszkiewicz, Boris Kuzniecowa

⁷ *L'histoire de la science et la biographie des savants*, artykuł cytowany w przypisie 4, s. 30.

⁸ *Leonardo da Vinci, 1452—1519*, Moskwa—Leningrad 1961. Por. też dokonany przez Zubowa i opatrzony przez niego posłowiem i komentarzami rosyjski przekład wyboru naukowych pism Leonarda: *Leonardo da Vinci, Izbrannyje jestiestwienno-naucznyje proizwiedienija*, Moskwa 1955 (por. także recenzję H. Josta w nrze 1/1957 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, przypis tłumacza).

⁹ *Aristotiel*, Moskwa 1963.

¹⁰ Jeszcze na miesiąc przed śmiercią zapowiadał Zubow udział w organizowanym w Jablonnie we wrześniu br. sympozjum na temat ogólnych zagadnień historii nauki i techniki (przypis tłumacza).

¹¹ Napisane dla „Kwartalnika” przez radzieckich kolegów i przyjaciół zmarłego wspomnienie tłumaczył z rosyjskiego Eugeniusz Olszewski (przypis redakcji).